

ЛАНТУХ Я. В.,
аспірант кафедри цивільного права
та процесу
(Державний податковий університет)

УДК 347.921
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.12>

СИСТЕМА ПРОЦЕДУР ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ПРАВ, СВОБОД, ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ПОРЯДКУ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Стаття присвячена систематизація процедур захисту суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства, надання на цій основі авторських пропозицій щодо вирішення окремих актуальних проблемних питань. Процедури захисту суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства доцільно систематизувати на три групи: процедури попереднього судового контролю; процедури подальшого судового контролю; процедури розгляду позову про відшкодування шкоди, завданої неправомірними актами виконавця. Недоцільно окремо визначати нормативно наслідки неналежного оформлення подання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України, оскільки розгляд такого подання відбувається із дотриманням загальних положень процесуальної форми, а отже у таких випадках підлягають застосуванню положення щодо повернення позовної заяви. Визначення відстрочки виконання рішення як підстави для зупинення виконавчого провадження призводитиме до його невинновданого затягування, а отже не відповідає принципу розумності строків виконавчого провадження, Тому окремі наукові позиції, у яких відстоюється необхідність внесення відповідних змін до законодавства, потребують додаткового обґрунтування. Оскільки похідні вимоги, як правило, розглядаються судами тієї ж самої юрисдикції, що й основні вимоги, то справи про визнання незаконними та скасування постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору та про розмір мінімальних витрат виконавчого провадження та водночас про відшкодування шкоди, завданої такими актами державного виконавця, мають належати до юрисдикції адміністративних судів. Якщо вимоги про відшкодування шкоди мають самостійний характер, вони мають розглядатись у порядку цивільного судочинства.

Ключові слова: захист прав, виконавче провадження, цивільне судочинство, учасники виконавчого провадження, законні інтереси, судовий захист, правова охорона.

Lantukh Ya. V. System of procedures for protection of subjective rights, freedoms, legitimate interests of participants in executive proceedings in civil proceedings

The article is devoted to the systematization of the procedures for the protection of subjective rights, freedoms, and legitimate interests of the participants in the executive proceedings in the order of civil proceedings, providing on this basis the author's proposals for the solution of certain topical issues. Procedures for the protection of subjective rights, freedoms, and legitimate interests of participants in executive proceedings in civil proceedings should be systematized into three groups:

procedures of preliminary judicial control; procedures for further judicial control; procedures for consideration of a claim for compensation for damage caused by unlawful acts of the executor. It is impractical to separately determine the normative consequences of improper filing of an application for a temporary restriction on the right to leave Ukraine, since consideration of such an application takes place in compliance with the general provisions of the procedural form, and therefore in such cases the provisions on the return of the claim statement are subject to application. Determining the postponement of the execution of the decision as a reason for stopping the executive proceedings will lead to its unjustified prolongation, and therefore does not correspond to the principle of reasonableness of the terms of the executive proceedings. Therefore, certain scientific positions, which advocate the need to make appropriate changes to the legislation, require additional justification. Since derivative claims are, as a rule, considered by courts of the same jurisdiction as the main claims, cases of recognition as illegal and annulment of decisions of the state bailiff on the collection of enforcement fees and the amount of minimum costs of enforcement proceedings and at the same time on compensation for damage caused by such acts of the state executor, should belong to the jurisdiction of administrative courts. If the claims for damages are of an independent nature, they should be considered in civil proceedings.

Key words: *protection of rights, executive proceedings, civil proceedings, participants in executive proceedings, legal interests, judicial protection, legal protection.*

Вступ. Захист суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства не можна назвати достатньо ефективним, про що свідчить значна кількість задоволених чи частково задоволених скарг на судові ухвали та постанови з питань виконавчого провадження. Водночас, забезпечення ефективної системи захисту суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства потребує узагальнення актуальних процедур такого захисту.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація процедур захисту суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства, надання на цій основі авторських пропозицій щодо вирішення окремих актуальних проблемних питань.

Огляд наукових досліджень. Найближчим до досліджуваної тематики є робота В.М. Питуляка (Повноваження суду при примусовому виконанні судових рішень у цивільних справах, 2016 р.) [1, с. 90]. Окремі питання діяльності суб'єктів виконання судових рішень та захисту прав учасників виконавчого провадження отримують увагу у поодиноких публікаціях (див, наприклад, М.Є. Кисельов (Поняття, мета і принципи адміністративно-правового регулювання діяльності приватних виконавців, 2020 р.) [2]. Втім, з моменту публікації цих здобутків минув значний проміжок часу, що зумовлює необхідність їх оновлення.

Результати дослідження. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах, присвячені у Розділі VI ЦПК України. Серед вказаних питань найбільшою мірою вплив суду, спрямований на сприяння належному виконанню судових рішень у цивільних справах проявляється під час вирішення судом питань про тимчасове обмеження у праві виїзду за кордон, як захід стимулювання виконання рішення суду; надання судом відстрочки і розстрочки, встановлення чи зміни способу і порядку виконання рішення суду [1, с. 90].

В узагальненні Верховного Суду України судової практики щодо вирішення питання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України було зроблено висновки, щодо неприпустимості обмеження виїзду з України у спосіб та порядок не передбачений чинним

законодавством. При розгляді цивільних справ суди не повинні ототожнювати питання тимчасового обмеження боржників у праві виїзду за межі України із видами забезпечення позову.

Окремо наголошується на правильності судової практики, коли судом неналежно оформлене подання залишається без руху та надається строк для усунення недоліків. У разі не усунення недоліків, таке подання повертається. У зв'язку із цим у юридичній літературі висловлюються пропозиції щодо закріплення зазначеного правила у ЦПК України: «У разі неналежного оформлення подання державного виконавця про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України, суд залишає неналежно оформлене подання без руху. Суд надає строк для усунення недоліків, який не може перевищувати п'яти днів з дня отримання державним виконавцем ухвали. Якщо державний виконавець не виправить недоліки визначені ухвалою суду у встановлений строк суддею строк подання вважається неподаним і повертається державному виконавцеві» [1, с. 93, 95–96; 3].

Оцінюючи таку пропозицію, варто вказати про єдність процесуальної форми розгляду цивільних справ, а отже варто підтримати актуальну практику щодо застосовності у таких випадках положень ст. 185 ЦПК України. Вказане свідчить про недоцільність внесення таких змін.

До процесуальних дій, вчинюваних судом та спрямованих на сприяння належному виконанню судових рішень віднесено також розгляд справ щодо надання особі відстрочки або розстрочки виконання. Також до повноважень суду віднесено правомочність вирішення питання про встановлення способу і порядку виконання рішення чи його зміну. Виключно суд наділений повноваженнями щодо вирішення питань відносно обставин, які роблять неможливим, перешкоджають або ускладнюють примусове виконання судових рішення. До таких питань зокрема відносяться: відстрочка, розстрочка виконання рішення, зміна чи встановлення способу і порядку виконання рішення [1, с. 112].

Законодавство не містить вичерпного переліку підстав розгляду судом клопотання про відстрочку або розстрочку виконання (у ЦПК України такими вказуються хвороба боржника або членів його сім'ї, відсутність коштів на рахунку, відсутність присудженого майна в натурі, стихійне лихо тощо), тому відстрочка чи розстрочка виконання може надаватись при встановленні будь-якої поважної, на думку суду, обставини. Без сумніву відстрочка, розстрочка надається у виняткових випадках і в «розумних межах».

У юридичній літературі висловлюються пропозиції, що у разі відстрочки виконання варто закріпити на законодавчому рівні, що у разі надання судом відстрочки виконавче провадження підлягає зупиненню та встановленню заборони на вчинення всіх без винятку виконавчих дій за виконавчим провадженням. Наприклад, виконавець не має права протягом часу дії відстрочки накладати арешт на майно боржника, проте він має можливість продовжити збір відомостей про майновий стан боржника (робити запити в банки, податкові органи тощо). Вважається, що сенс відстрочки полягає у припиненні на період її дії будь-яких дій з виконання рішення, в тому числі і щодо збирання інформації про боржника [1, с. 114–115].

Відповідно до ст. 38 Закону «Про виконавче провадження» [4] повне зупинення виконавчого провадження передбачається тільки у разі поновлення судом строку на апеляційне оскарження виконуваного рішення або у разі прийняття до розгляду апеляційної скарги. Крім того, не вбачається підстав вважати, що права сторін виконавчого провадження чи інших заінтересованих осіб порушуватимуться діями виконавця щодо збору інформації про боржника чи іншими діями, необхідними для повного та своєчасного виконання рішення.

Контрольні повноваження, якими наділений суд, відносно законності рішень і дій державного виконавця, здійснюються судом за розглядом скарг заінтересованих осіб. Визнання рішень, дій, бездіяльності державного виконавця у виконавчому провадженні незаконними – відноситься до виключної компетенції суду [1, с. 155].

Роль суду у виконавчому провадженні відповідно до законодавства України характеризується здійсненням ним попереднього і подальшого контролю (захисту). Попередній судовий захист полягає в тому, що суд дає санкцію (дозвіл) на вчинення процесуальної дії.

Подальший судовий захист полягає у здійсненні судом нагляду відносно вже вчиненої виконавчої дії і виражається, як правило, у розгляді судом скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця.

На відміну від судового контролю в інших сферах, судовий контроль за виконанням судових рішень спрямований не лише на забезпечення законності в державному управлінні та захист прав і законних інтересів осіб, а й на реальне виконання рішень суду, що є ефективною гарантією досягнення мети правосуддя, підвищення авторитету суду та судової влади в цілому. Таким чином, варто погодитись із висловлюваною в науковій літературі позицією, що судовий контроль за виконанням судових рішень варто розглядати як форму реалізації судової влади (у широкому розумінні), а також як систему передбачених процесуальним законом засобів [1, с. 160, 171–172].

Спірними предметом обговорення для суддів та науковців виявились юрисдикція скарг на постанови державного виконавця про стягнення витрат за проведення виконавчих дій та штрафу, виконавчого збору, а також у разі виконання цивільного позову, вирішеного в рамках кримінальної справи, і при зведеному виконавчому провадженні. Так, свого часу висловлювались різні позиції щодо того, до юрисдикції яких судів належать скарги на зазначені акти державного виконавця: суд, який ухвалив виконуване рішення чи адміністративний суд? Таким чином, існуючий порядок судового розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність дій державного виконавця чи іншої особи державної виконавчої служби в процесі виконавчого провадження, відповідно до якого вони розглядаються в загальних, господарських і адміністративних судах, в залежності від вказівки на це в законі, є ускладненим, що не сприяє ефективності правосуддя у зазначеній категорії справ [1, с. 169–170].

Окреслена проблематика зберігає актуальність і сьогодні. Так, частково задоволено касаційну скаргу на постанову апеляційного суду, ухвалу суду першої інстанції про закриття провадження у справі за скаргою, оскільки відповідна скарга має розглядатись у порядку адміністративного судочинства. Така позиція апеляційного суду та суду першої інстанції ґрунтувались на тому, що оскаржувана постанова начальника відділу ДВС прийнята після завершення виконавчого провадження, крім того – обґрунтована необхідністю вирішення питань про стягнення виконавчого збору та витрат виконавчого провадження. Суд касаційної інстанції, частково задовольняючи касаційну скаргу, вказав що оскаржувана постанова начальника відділу ДВС прийнята за результатами розгляду скарги на акт державного виконавця, що мав місце під час виконавчого провадження. Тому скарга на таку постанову має розглядатись у порядку цивільного судочинства. Щодо ж стягнення виконавчого збору та витрат виконавчого провадження, то касаційний суд вказав, що вказаною постановою не вирішуються зазначені питання, а тому вона не є постановою державного виконавця про стягнення виконавчого збору та витрат виконавчого провадження [5]. Цінність такої позиції – в уточненні визначення постановою державного виконавця про стягнення виконавчого збору та витрат виконавчого провадження як предмета юрисдикції адміністративних судів за рахунок відсіювання тих актів, які безпосередньо не присвячені вирішенню цих питань.

Врахування наукових здобутків щодо структури судового рішення, зокрема щодо таких його частин, як мотивувальна та резолютивна дозволяє зробити висновок, що у разі, якщо питання стягнення виконавчого збору та витрат виконавчого провадження є предметом уваги тільки у мотивувальній частині, для обґрунтування резолютивної частини то така постанова не повинна розглядатись як предмет юрисдикції адміністративного суду.

Заслуговує на увагу проблематика відшкодування шкоди, завданої неправомірними актами виконавця. Так, Об'єднана палата Касаційного цивільного суду дійшла висновку, що в межах розгляду скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби суд не може розглядати питання про відшкодування моральної шкоди або інших збитків, приймаючи ухвалу, постановлену за результатами розгляду скарги, в порядку судового контролю за виконанням судових рішень. Проте в разі завдання шкоди неправомірними рішеннями, діями або бездіяльністю державного виконавця особа має право звернутися до суду з позовом про відшкодування шкоди,

завданої посадовою або службовою особою органу державної влади (статті 1174, 1166, 1167 ЦК України) [6]. Вказане надає підстави для виділення окремого виду досліджуваних процедур – які застосовуються при розгляді позову про відшкодування шкоди, завданої неправомірними актами державного виконавця.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 р. № 1403-VIII [7], приватний виконавець є особою, на яку у передбачених законодавством випадках *покладається* примусове виконання рішень. Таке формулювання дає підстави погодитись із висловлюваною у юридичній літературі позицією про правову природу повноважень приватного виконавця – це *делеговані* повноваження [2, с. 142]. Вказане надає підстави поширити зазначений вище висновок Об'єднаної палати й щодо діяльності приватних виконавців.

Висновки.

1. Процедури захисту суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів учасників виконавчого провадження у порядку цивільного судочинства доцільно систематизувати на три групи: процедури попереднього судового контролю (р. 6 ЦПК України); процедури подальшого судового контролю (р. 7 ЦПК України); процедури розгляду позову про відшкодування шкоди, завданої неправомірними актами виконавця.

2. Недоцільно окремо визначати у ст. 441 ЦПК України наслідки неналежного оформлення подання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України, оскільки розгляд такого подання відбувається із дотриманням загальних положень процесуальної форми, а отже у таких випадках підлягають застосуванню положення ст. 185 ЦПК України.

3. Визначення відстрочки виконання рішення як підстави для зупинення виконавчого провадження призводитиме до його невиправданого затягування, а отже не відповідає принципу розумності строків виконавчого провадження, Тому окремі наукові позиції, у яких відстоюється необхідність внесення відповідних змін до законодавства, потребують додаткового обґрунтування.

4. Оскільки похідні вимоги, як правило, розглядаються судами тієї ж самої юрисдикції, що й основні вимоги, то справи про визнання незаконними та скасування постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору та про розмір мінімальних витрат виконавчого провадження та водночас про відшкодування шкоди, завданої такими актами державного виконавця, мають належати до юрисдикції адміністративних судів. Якщо вимоги про відшкодування шкоди мають самостійний характер, вони мають розглядатись у порядку цивільного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Пригуляк В.М. Повноваження суду при примусовому виконанні судових рішень у цивільних справах : дис. ... к.ю.н.: 12.00.03 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2016. 205 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0416U004478/> (дата звернення: 22.05.2024 р.).

2. Кисельов М.Є. Поняття, мета і принципи адміністративно-правового регулювання діяльності приватних виконавців. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Том 31 (70). № 4. С. 140–144, с. 142. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/4_2020/25.pdf (дата звернення 06.06.2024 р.).

3. Судова практика щодо вирішення питання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України: Верховний Суд; Узагальнення судової практики від 01.02.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-13#Text> (дата звернення 06.06.2024 р.).

4. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України* : офіційне видання від 22.07.2016–2016 р., № 30, стор. 5, стаття 542.

5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 09.11.2022 р. у справі № 758/14745/13-ц URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107354380> (дата звернення: 06.06.2024 р.).

6. Постанова Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду 31.07.2023 р. у справі № 216/5508/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112664735> (дата звернення 06.06.2024 р.).

7. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII. *Урядовий кур'єр* : офіційне видання від 27.07.2016 № 139 (дата звернення: 06.06.2024 р.).

